

ΑΝΩΤΑΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΩΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΒΣΗΚΩΜΟΥ ΤΟΥ 1821

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΞΗΡΟΤΤΡΗ

*Ομοτίμου Καθηγητή της Κοινωνολογίας
στήν *Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Θεσσαλονίκης

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ
ΠΟΤ ΕΚΦΩΝΗΣΗΚΕ ΤΗΝ 24^η ΜΑΡΤΙΟΥ 1979
ΣΤΗΝ ΛΙΘΟΤΕΛΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1979

Παναγιώτας,
Κύριε Ύπουργέ,
Κύριοι Βουλευτές,
Κύριε Νομάρχη,
Κύριε Δήμαρχε,
Κύριε Πρύτανη τῆς Σχολῆς,
Κύριε Αντιπρύτανη, τοῦ Α.Π.Θ.,
Κύριοι Συνάδελφοι,
Κυρίες καὶ Κύριοι,
Άγαπητοι φοιτητὲς καὶ φοιτήτριες,

Μαύρη σκλαβιά εἶχε πλακώσει τὰ βουνά, τοὺς κάμπους καὶ τὰ τελάγη.

«Νύχτα πολλῶν αἰώνων
νύχτα μακρᾶς δουλείας
θύλιψε τὴν Ἑλλάδα».

Ο καβαλλάρχης ἐπρεπε νὰ κατέβῃ ἀπὸ τὸ ζῶο, ὅταν διασταυρωνόταν μὲ τὸν Τούρκο πεζὸν καὶ ἡ γυναίκα νὰ κρυφτεῖ.

Μὲ σκοτεινά, βαρέα, πεπικυνωμένα σύνυνεφα ἡ δυστυχία εἶχε πλακώσει τὸ γένος.

«Η χώρα τότε ἐφαίνετο
ναὸς ἡρειπωμένος
ὅπου οἱ ψαλμοὶ στυάουσι
καὶ τοῦ κισσοῦ τ' ἀτρέμητα
φύλλα κοιμῶνται. . . ». (ῶδες Κάλβου)

Τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης χτύπησε κατάκαρδα τὸ λαό καὶ τὸν ἔρριξε σὲ βαθιά συλλογή. Στὸ χαιμὸν τῆς Πόλης, μέσα στὴ συλλογή του καὶ στὸν πόνο του προσέδωκε δὲ λαός μας μὲ τὴν ποίηση, τὸ τραγούδι του, ἀξία θεϊκῆς ἀλήθειας, «θέλημα Θεοῦ», μᾶς λέγει ἡ λαϊκὴ Μούσα, «ἡταν ἡ Πόλη νὰ Τουρκέψει».

«Ωστόσο ἀπὸ τὰ μεσουράνια ὁκούνει φωνὴ ποὺ λέγει:
«Πάλι μὲ χρόνους μὲ καιρούς
πάλι δικά μας θά 'ναι. . . ».

'Ο δινώνυμος πτοιητής - δ λαός ἀποδητᾶς ἐνῶ τῇ λύτρωσῃ του σὲ ὄράματα ὑπερκόσμια. "Έχει τῇ δύναμην ν'" ὀνούσει «Φωνὴν ἔξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα». Καὶ σύγχροναι κάτω ἀπὸ τῇ θράκα τῆς πυρκαϊᾶς, τοῦ δλέθρου καὶ τῆς καταστροφῆς, κάτω ἀπὸ τῇ στάχτῃ κρατᾶ κρυμμένη τῇ σπίθᾳ τῆς πίστης, τῇ σπίθᾳ τῆς ἐλπίδας, ποὺ ἀντισκόβει τὸ ρίγος καὶ τὴν δινατριχίλα τοῦ θανάτου μὲ τὸ ρίγος τῆς 'Ανάστασης. Γι' αὐτὸς καὶ τὸ δραματικὸν τῆς λαϊκῆς μούσας γιὰ τὸ «παύλι μὲ χρόνια καὶ καιρούς» ήταν δραματικόν, ούσιαστικόν, πραγματικό τοῦ λαοῦ σὰν τὸ Θεό ποὺ πίστευε.

Μὲ τὸ πάρασιμο τῆς Πόλης ὁ Ζαυπέλιος μᾶς λέγει, «πώς εἶναι ή ὥρα ποὺ ή σημαία τῆς ἑθνικότητας ἔγχειρίζεται ἀπὸ τὸ Θεό στὸ λαό». 'Απὸ τότε ἀρχίζει υἱὸς γεννιέται τὸ κλέφτικο τραγούδι μὲ τὸ νόημα τῆς προετοιμασίας γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἀρχαιότερου καὶ τοῦ πιὸ διάσημου γένους τῆς Εύρωπής. . .

'Ωστόσο ή δημοτικὴ ποίηση στὸ πλαστύτερο νόημά της μὲ δλα τὰ στοιχεῖα της, δηλαδὴ τὸ ήθος, τὸ ποιόν της, τὴν ἔκφρασή της, τὸν ἥχο καὶ τὸ ρυθμό της κ.λ.π. διατηρεῖ τὴν 'Ελληνικὴ παράδοση ποὺ τὴ συναντοῦμε σὲ δλητὴ τὴν πορεία τοῦ ιστορικοῦ βίου μας καὶ μπροστά ἀπὸ τὴν ἄλλωστη τῆς Πόλης. . . Οι ρίζες τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι βαθιά ριγμένες.

*

Πολλοὶ ἔρευνητές, φιλολογικά μετάζοντες τὰ δημοτικὰ τραγούδια, καταλήγουν στὸ συμπέρασμα, δτι ή νεοελληνικὴ δημοτικὴ ποίηση ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ ποίηση. Τὴν ὑπαρξη «δημωδῶν ἀσμάτων» τὴ συναντοῦμε βέβαια κατά τὴν προβούζαντινή ὀνόμη περίοδο, ἀνάμεσα σὲ τραγούδια τοῦ θεάτρου καὶ στὶς ὀρχηστικές τραγωδίες.

Κατά τὸν 4ο μ.Χ. αἰώνα ἔχομε μαρτυρία τοῦ 'Ιωάννου Χρυσοστόμου γιὰ «γαμήλια ἀσματά». Στίχοι πάλι ή στραφές ὀνόμη τραγουδιῶν λαϊκῆς προέλευσης βρίσκονται ἔγκατεσπαρμένες στὰ διάφορα συγγράμματα τῆς βυζαντινῆς περιόδου καὶ κυρίως σὲ δσα ἀναφέρονται στὴ «Βασιλείο Τάξη» τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογέννητου (913-959) καὶ Ιδιαίτερα σὲ δσα ἀναφέρονται στὸ θέατρο καὶ στὸν ίπποδρόμο. 'Απ' αὐτὰ ποὺ σήμειώνονται μαθαίνουμε πολλά ἐνδιαφέροντα γιὰ τὰ τραγούδια καὶ τοὺς χορούς.

'Απὸ τὸν ἔνατο πιὰ αἰώνα καὶ ὑστερα γνωρίζομε τὴν ὑπαρξη τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν. Τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. 'Ηταν δὲ πολὺ διαδεδομένα. Τὰ συναντοῦμε παντοῦ δπου ὑπῆρχε Ἑλληνισμός. 'Απὸ τὸν Πόντο ως τὴν Καππαδοκία, ἀπὸ τὴν Κύπρο ως τὰ νησιά τοῦ 'Ιονίου μὲ διάφορες παραλίαγές.

Οι περιγραφές τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν εἶναι γεμάτες ἀπὸ φαντα-

σία και η ἔκφρασή τους τολμηρή, που τὸ τραγούδι φαίνεται νά παίρνει δραματική μορφή. Ἡ πνοή τους είναι ἡρωϊκή. Μιά πνοή που μᾶς μεταφέρει στους ἡρωϊκούς και περιπτειώδεις χρόνους τῆς πεισματικῆς μακραίωνης πάλης τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸ Μουσουλμανικὸ Κόσμο, στὰ σκοτεινά βάθη τῆς Ἀσίας, στὶς κλεισούρες και στὶς δασειές δύχες τοῦ Εύφρατη, όπου ἀκούοντάς τα, αὐτά τὰ ἀκριτικά μας, διναπλάθεις μὲ τὴ φαντασία σου τὶς πελώριες μορφές τῶν ἡρωϊκῶν ἀκαταδάμαστων ἀνδρειωμένων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ο καθαυτὸ ἥρωας τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν είναι δ Διγενής. Γενικότερα μπορεῖ νά πεῖ κανένας, διτι τὰ ἀκριτικά και οι ἀκριτικές παραδόσεις δὲν ἔμειναν μόνο κτήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐνωρίς πέρασαν και διαδόθηκαν και στους γειτονικούς μας λαούς: Ρώσσους, Βουλγάρους και Σέρβους, διπου δ μυθικός τους Ἡρωας Μᾶρκος Κραλίεβτς ἔχει πολλά στοιχεῖα μὲ τὸ Διγενῆ.

Τὰ ἀκριτικά τραγούδια δὲ διαφέρουν κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὰ κλέφτικα τραγούδια τῆς τουρκοκρατίας και τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821. Ἡ μόνη διαφορά βρίσκεται στὴν ἐποχὴ που ἔγιναν, στους κοινωνικοὺς δρους και στὸ χῶρο που διαδραματίζουνται τὰ γεγονότα. Κι ἀκόμη διαφέρουν στὸ διτι τὰ κλέφτικα δημοτικά τραγούδια ἔμειναν στὴν ούσια τους τραγούδια, ἐνῷ τὰ ἀκριτικά ἔμειναν περισσότερο ἔπη, δλλά και σὰν τραγούδια ἀκόμη διατήρησαν τὸ διηγηματικό τους χαρακτήρα. Ἐτοι δὲν είναι καθόλου παράδοξο, ὅτι τὰ δημοτικά τραγούδια συνέχισαν τὴν ἀκριτική παράδοση.

Τὰ κλέφτικα τραγούδια τῆς τουρκοκρατίας και τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπανάστασης τοῦ Ἐθνους μας είναι πολλά, πάρα πολλά. Κι ἀκόμη είναι χαρακτηριστικότατα, γιατὶ μᾶς παρουσιάζουν κατὰ αὐθόρμητο εἰλικρινῆ τρόπο τὸν ιστορικὸ βίο μας, τὸν ιστορικὸ βίο τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Τὰ τραγούδια αὐτά είναι γεννήματα τῆς ζωῆς τῶν κλεφτῶν και τῶν δρματολῶν, τοῦ βίου τῶν ἥρωών και τῶν μαχήτῶν τῆς παλιγγενεσίας μας. Είναι ζείσωρος αύρα τῆς ἑλευθερίας που κατεβαίνει ἀπὸ τὰ ἀνυπόταχτα ἀληθινὰ βιουνά γιά νά δροσολογίσει τοὺς σκλάβους. Είναι τὸ φῶς που πάει νά φωτίσει τοὺς σκοτεινοὺς και μαύρους χρόνους τῆς σκλαβιᾶς. Νά δροσίσει και νά φωτίσει αὐτοὺς ποὺ ζοῦσαν στὴν πνιγερή ἀτμόσφαιρα και στὰ σκότη τῆς δουλείας. Είναι τὴ λεβεντιά τῆς λευτεριᾶς που κυοφορεῖτο και θρεψταν στὰ στήθια τῶν κλεφτῶν και τῶν δρματολῶν. Αύτοι ποὺ βρίσκονται σὲ διαρκὴ ἀγώνα ἐνάντια στὸν κατακτήτη. Αύτῶν τὴ ζωή, τοὺς δύσμενούς τῶν παλτήκαριῶν ἔγκωμιάζουν τὰ κλέφτικα τραγούδια ή μοιρολογοῦν τὸ θάνατο, τὸ χαμό και τὸ χαλασμό τους.

Είναι εύκολονότητο τὸ πόσο αισθάνονταν τὸν ἑαυτό τους ὑπερήφανο αὐτοὶ οἱ φιλελεύθεροι δύντες τῆς κλεφτουργιᾶς καὶ τῶν ἀρματολικίων καὶ πόση δόξα ἔφερνε τὸ τραγούδι στὸν ἡρωαῖς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἄγώνων κατὰ τοῦ κατακτητῆς. Γι' αὐτὸ καὶ καλύτερη εὐχὴ ποὺ ἔδιναν οἱ γυναικεῖς στὶς μητέρες ποὺ γεννοῦσσαν ἀγόρια ἡταν τούτη: «Νὰ σοῦ ζήσει τὸ παιδί καὶ νὰ γίνει ἀρματολός καὶ καππετάνιος καὶ νὰ τοῦ βγάνουν καὶ τραγούδια».

Τὰ δημοτικά μας τραγούδια (ποίηση, μελωδία, δρχηση) διποτέλουν τὴν κυριώτερη ἐκδήλωση τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ μας. Είναι ἡ ψυχὴ τῆς ψυχῆς μας. Καθρεφτίζουν τοὺς πόθους καὶ τοὺς ἄγῶνες, τὰ κλέτη, τὶς δύσκολες στιγμές, ὅλλα καὶ τοὺς θριάμβους. Μέσα σ' αὐτά διακρίνεται ὁ ἔχωριστὸς τοῦ λαοῦ μας χαρακτήρας, ἡ φυσιογνωμία μας, ἡ νεοελληνικὴ ταυτότητά μας, τὸ εἶναι μας.

Γεωγραφικά τὰ κλέφτικα τραγούδια ἀναπτύχθηκαν καὶ ἤκμασαν στὰ διαμερίσματα τῆς χώρας μας, ποὺ γεννήθηκε ἡ κλεφτουργιὰ καὶ ὁ ἀρματολικὸς βίος. Στὰ μέρη διπού πραγματοποιήθηκαν τὰ σπουδαιότερα γεγούότα πάλης ἀνάμεσα σὲ Τούρκους κι "Ἐλληνες. Καὶ σὰν τέτοια εἶναι ἡ Στερεά Ἐλλάδα, κυρίως ἡ Ρούμελη, ἡ Πελοπόννησος, ἡ Θεσσαλία, ἡ νότιος Μακεδονία, ἡ Χαλκιδικὴ κ.λ.π. διαμερίσματα τοῦ Ἑλλήνικοῦ χώρου.

Πρόκειται γιὰ μιὰ ποίηση μποροῦμε νὰ ποῦμε καθαρά Ἑλληνική. Χρονολογικά τὸ είδος αὐτὸ τῆς ποίησης εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα τῆς τουρκοκρατίας καὶ προετοιμασία τοῦ ἄγωνα τοῦ 1821.

Τὸ πῶς βγαίναν τὰ κλέφτικα τραγούδια ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας, ποὺ γι' αὐτὸ εἶναι τόσο δμορφα κι ἀληθινά μαζί, μᾶς τὸ λέγει ἔνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σπουδαίους ἐρευνητές του, ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, σὲ ἔνα σύντομο πεζογράφημά του μὲ τὸν τίτλο: «Τὸ πρωτοτράγουδο» παιρνούτας γιὰ παράδειγμα τὸ τραγούδι τοῦ Κατσαντώνη.

«Μεγάλη ἦταν ἡ ὥρα καὶ ἡ στιγμή», μᾶς λέγει ὁ Βλαχογιάννης, «περὶ τὸ περήφανο τραγούδι βγῆκε στὸν ἄγερα, δειλὸ πρῶτα σὰν ἀπλερο πουσλὶ κι ἔκαμε φτερά καὶ πέταξε ὑστερα. . . Ὁμως αὐτὸ δὲν ἦταν τραγούδι, ἦταν ἀντρίκιο μοιρολόγι, πιὸ πικρὸ κι ἀπὸ κάθε δὲλλο μοιρολόγι. Κι ἵσφιξε τὴ καρδιά, καὶ τὸ δάκρυ αἷμα τδκανε νὰ τρέχει. 'Ωιμέ! Κι ἰκείνη ἡ δλούστερη κραυγὴ τοῦ πάνου ποὺ ἀκολουθεῖ τοῦ στίχου τὸ βαρὺ καῦμό, πῶς ἴσφαξε. 'Ωιμέ!!

Μεγάλη ἦταν ἡ ὥρα καὶ ἡ στιγμή, ποὺ βγῆκε τὸ πρωτόπλαιστο τραγούδι, ἀπ' τὸ καλύβι στὸ χωριό, ἀπ' τὴν αὐγὴν χαράζοντας, ποὺ ἔφτασε τὸ φριχτὸ χαμπέρι μὲ τὸν ἄγωγιάτη ἀπ' τὰ Γιάννενα κι ἔλεγε τοῦ καππετάνιου τὸ χαμό. Μὰ τάχα νὰ μὴν εἰν' ἀλήθινὸ τέτοιο ἀκουσμα. . . Μὰ δὲ πεζοπόρος ποὺ ροβόλησε ὑστερα κρυφοσταλμένος κι ὁ ταξιδιώτης

δ περαιστικός τὸ λόγο τὸ φαρμακωμένο στερέωσαν, κι ἔδιωξαν κάθε ἀλπίδα.

Νύχτα σκοτάδι στὸ καλύβι. Γύρω στὴ μισόσβουστη γωνιὰ τοῦ καππετάνιου οἱ ὄρφανοι σύντροφοι, νιοί, γερόντοι, κάθονται σταυροπόδι ἀμίλητοι. Πόσα δὲν εἶπαν δὴλη μέρα... Καὶ τώρα καθένας ἔχει μὲ τὸν πόνο του κρυφή μιλιά κι ἀμάχη... Τὰ περαισμένα τὰ δυμορφα, τὰ πανηγύρια τῶν ποιλέμων, τραβοῦν τὸ λογισμό τους, μόνο γιὰ μιὰ στιγμή μάλιστας δὲ νοῦς γυρίζει πάντα στὸ βάναυστο τοῦ καππετάνιου. Κι δῆλο τὰ ίδια μονότονα σπαραγχτικά τοὺς μολογάδει... Μὲ προδοσιά, μονάχο τοὺς βρῆκαν καὶ τὸν ἐπιασαν τὸν ἀμοιρο. Κι ἔτσι δεμένο χειροπόδαρα καβάλα τοὺς πτήγανε στὰ Γιάννενα. Μερόνυχτα περπάτησαν, χωρὶς νὰ τὸν κατεβάσουν ἀπὸ τὸ δλογο οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή. 'Ωιμέ! 'Ο κλέφτης μὲ προδοσιά πάντα του εἶναι γραμμένο νὰ χαθεῖ· μάλιστας μοίρα ποιὸς νοῦς νὰ τὸ χωρέστε, 'Ωιμέ!

"Ἄξαφνα μέσο" στὸ σκοτάδι καὶ στὴ σιωπὴ τὴ σκοτεινή ἵνας ἀπὸ τοὺς συντρόφους σείστηκε, βόγκησε βαθιά· ἐσκυψε κατὰ τὴ φωτιά, νὰ κρύψῃ θύλησε τὴν ταραχὴ του· μά ἓνα πνιγμένο κλάμα βγῆκε ἀπὸ τὰ στήθια του. 'Ολοι ἀνατρίχιασαν. 'Ο ίδιος δὲ καππετάνιος ἐκλατιγε μὲ τὸ κλάμα τοῦ συντρόφου:

«Τούρκοι βαστᾶτε τ' ἀλογα λίγο νὰ ξανασάνω...», Έλεγε ἡ φωνὴ· κι δῆλη ὑστερα ἀκολούθησε «νὰ χατερήσω τὰ βουνά καὶ τὶς ψηλὲς ραχοῦλες...». "Ετσι σιγά σιγά, τοῦ καππετάνιου τὸ τραγούνι τὸ περήφανο, μὲ τὸ σπαρακτικό του τσάκισμα, σὰ σπάσιμο καρδιᾶς γεννιώτανε νὰ μὴ πεθάνει πιά...».

*

Κάθε τραγούνι μεταδίδεται ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ καὶ ἡ ἕκταιση ποὺ παίρνει τὸ τραγούνι ἔχαρτᾶται ἀπὸ τὴν ιστορικὴ στιγμὴ ποὺ ἐμφανίζεται, ἀπὸ τὰ γεγονότα ποὺ τραγουδάει. Παράλληλα μὲ τὴ διάδοση γίνεται καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Δηλαδή δὲ λαὸς δὲ δέχεται τὸ τραγούνι παθητικά, ἀλλὰ στὴ μετάδοσή του ἀπὸ στόμα σὲ στόμα διλλάζει λέξεις καὶ στίχο διάδημη ἡ διορθώνει τὸ μέτρο ἢ τὴ ρίμα.

Φορέας τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν καθὼς φυσικά καὶ δλων τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι δλόκληρος δὲ λαός. Φαίνεται δύμας πῶς τὰ κλέφτικα τραγούδια τὰ τραγουδοῦσαν περισσότερο οἱ βουνήσιοι δινθρωποι τῶν χωριῶν, παρά οἱ δάστοι. Φυσικά τὰ τραγουδοῦσαν καὶ οἱ κλέφτες καθὼς καὶ οἱ ἀρματολοί, δπως καὶ οἱ ἀγωνιστὲς τοῦ 21 στὰ μετερίζια τους.

Τὸ ξεκίνημα τοῦ τραγουδιοῦ, δπως παραστατικά μᾶς τὸ παρουσία-

σε δὲ Βλαχογιάννης, βγήκε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ λαιοῦ καὶ ἔβωκε μορφὴ στοὺς καθολικοὺς πόθους του, προετοίμαζε τὸν ξεσηκωμό, τὴν ἐπανάστασην.

Τὰ δημοτικά, τὰ κλέφτικα τραγούδια εἶναι πολὺ ἀπλὰ χτισμένα. 'Ο ποιητής λαὸς δὲ σοφίζεται τέχνες γιὰ νὰ τραγουδήσει. Λιγόστιχα, ἀλλὰ πολὺ κοντά στὰ Ἰδια τὰ πράγματα, τὰ γεγονότα, στὰ συμβαίνοντα. 'Απέριττα, λιτά, ἀλλὰ γεμάτα ἀπὸ δύναμη, πάθος καὶ τόλμη, λυρισμὸς καὶ δραματικότητα. Πιάνουν μόνον τὸν πυρήνα τῶν γεγονότων ἢ τὸ πολὺ τῆς γενικῆς γραμμές. Συνηθίζουν τὸ διάλογο στὴν ἑκμεστή τῶν γεγονότων. 'Ο διάλογος ζωντανεύει τὰ συμβάντα. Στὸ διάλογό του δὲ διάνυσμας λαὸς ποιητής ἔμψυχώνει, προσωποποιεῖ τὴ φύση καὶ τὴν καλεῖ νὰ μιλήσει καὶ νὰ μαρτυρήσει. Νὰ λάβει μέρος στὸν ὄχο καὶ στὴν πάλη. Νὰ μοιρολογήσει κι αὐτὴ τὸν προδομένο κλέφτη, νὰ ἔγκωμιάσει, νὰ παίνεψει τὴν παληκαριά καὶ τὴν ἀνδρεία τοῦ κλέφτη. Καλεῖ τὰ βουνά, τὰ δάση, τὰ δέντρα, τὸν δέρα, τὸν ἥλιο, τὸ φεγγάρι, τὰ διστρα, τὰ ζῶα, δλο τὸν κόσμο, ἔμψυχο καὶ ἄψυχο, καὶ προπάντων τὰ πουλιά. Αὐτά παιρνουν φωνὴ καὶ μέρος στὸ τραγούδι. Κάτι ἔχουν νὰ ποῦν, κάτι νὰ μᾶς διαγγείλουν γιὰ τὸν ἥρωα, γιὰ τὸ γεγονός, γιὰ τὸ συμβάν.

Μαῦρο πουλάκι ἔβηγανε ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ Σοῦλι
ἔχει τὰ μάτια του θολά, τὰ νύχια ματωμένα
καὶ πέταγε δλοιμόναχο καὶ στὴ Φραγκιά τραβοῦσε.
Καὶ συντοπίτες τοῦνται κι ἑκεῖνοι τὸ ρωτᾶνε:
—Πουλάκι πές μας τίποτε ἀπὸ τὸ Κακοσοῦλι
πτούκανε τὴν 'Αρβανιτιά καὶ φόρεσε τὰ μαύρα.
—Τί νὰ σᾶς πῶ μορὲ παιδιά, πῆραν τὸ 'Αβαρίκο,
τὴν Κιάφα τὴν περήφανη τὴν κοσμοξακουσμένη
ἕκατη δὲ Καλόγηρος στὸ δοξασμένο Κούγκι.

"Ε.σι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ τραγουδιστῆ περινᾶ στὸ στόμα τῆς φύσης ποὺ τὴν ἐνσαρκώνει τὸ πουλί. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ ποιητικὴ ἐκφραστὴ γίνεται πιὸ ἀντικειμενική καὶ φυσικά πιὸ δυνατή.

Τὰ ψηλὰ βουνά εἶναι σύντροφοι καὶ παραστάτες τῶν κλεφτῶν. Στέκονται μάρτυρες τῶν γεγονότων, τῶν συμβάντων. Παιρνουν προσωποποιημένα καὶ ἔμψυχωμένα μέρος στοὺς ἀγῶνες τῶν κλεφτῶν. Μιλοῦν καὶ μαρτυροῦν. Αὐτά ἀποχαιρετάει δὲ κλέφτης, τὰ πουντα καὶ τὰ καλεῖ νὰ μαρτυρήσουν, νὰ ποῦν γιὰ τὴν ἀνδρεία του καὶ τὸ κακό ποὺ τοῦ 'γινε ἀπὸ προδοσιά.

"Ἔχετε γειὰ ψηλὰ βουνά καὶ δροσερὲς βρυσοῦλες
κι ἔσεις Ντσουμέρκα κι 'Αγραφα παληκαριῶν λημέρια.

"Αν ίδείτε τή γυναίκα μου, διν δεῖτε καὶ τὸ γιό μου πέστε τους πῶς μὲ πιάσανε μὲ προδοσιά μὲ δόλο.

"Αρρωστημένο μὲ ηύρανε, ξερμάτωτον στὸ στρῶμα, ωσάν μωρὸ στήν κούνια του στὰ σπάργανα δεμένο.

"Εσᾶς ἔγώ 'χω μαρτυριά, ἐσεῖς νὰ μολογάτε.

Τ' ἀσκέρια ποὺ πολέμαγα καὶ πάντα τὰ νικοῦσα τρομάρα τὸ ντουφέκι μου καὶ φρίκη τὸ σπαθί μου ἤτανε γιά τὸν Τύραννο, τὸ τουρκοσκυλολόδι. . .

Τὰ βουνά σὰν πιστοὶ σύντροφοι τῶν κλέφτῶν συμπονοῦν, παιίρνουν μέρος καὶ πονοῦν γιά τὸ θάνατο τοῦ κλέφτη.

«Τ' ἔχουν τῆς Οίτης τὰ βουνά καὶ στέκουν βουρκουμένα. . .».

Είναι βουρκουμένα γιά τὸ θάνατο τοῦ κλέφτη Ζαχαράκη. Κλαῖνε κι αὐτά τὸ δικό τους δινθρωπό, τὸ σύντροφό τους, τὸ συγγενή τους.

'Ο ραγιᾶς δταν ἔπαιρνε τὴν ἀπόφαση νὰ βγεῖ στὸ κλαρί, νὰ γίνει κλέφτης, νὰ πολεμήσει τὸν κατακτητὴν ἥξερε πῶς θά 'χανε τοὺς δικούς του. 'Ο Βεζύρης θά τους χάλασε, θά τους τυραννοῦσε καὶ θά τους σκότωνε. Τότε δὲν τοῦ ἀπόμειναν δλλοι συγγενεῖς, παρὰ τὰ βράχια καὶ τὰ βουνά· «θά 'χω τὰ βράχια ἀδέλφια μου, τὰ δένδρα συγγενεῖς μου καὶ στήν κορφὴ τῆς Λιάκουρας θά 'χω τὸ λημάρι μου».

*

Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν εἶναι τὸ πνεῦμα τους· δηλαδὴ ἡ στάση τους ἀπέναντι στή ζωή. Φαίνεται μέσα ἀπὸ τὸ κλέφτικό τραγούδι τοῦ λαοῦ μας, πῶς ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθά τῆς ζωῆς ἔναι μόνο ἔνδιαιφέρει τοὺς ἀγωνιστές μας, εῇ 'Ἐλευθερία'. Αὔτήν βλέπει κι αὐτήν ύμινει δι ποιητής λαός. Πάντως κύριοι ἡ βασικοὶ φορεῖς τοῦ πολεμικοῦ ἀγώνα καὶ τῆς 'Ἐπανάστασης τοῦ 1821 στάθηκαν οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματολοί. 'Άλλωστε οἱ σπουδαιότεροι ὀπλαρχηγοὶ τῆς 'Ἐπανάστασης τοῦ 1821 ήταν παλιοὶ ἀρματολοὶ ἡ κλέφτες: Κολοκοτρώνης, Καραϊσκάκης, 'Ανδρουτσός, Θανάσης Διάκος, Γκούρας, Μακρυγιάννης καὶ πολλοὶ δλλοι.

"Ο, τι τραγουδιέται στὰ κλέφτικα εἶναι ἡ ἀτομικὴ εύψυχία. Τραγουδιέται ἡ ἐλεύθερη ψυχή τοῦ 'Ηρωα, αὐτή ποὺ ξεπερνᾷ δλα τὰ ἐμπόδια ἀπ' δπου κι ἀν αὐτά ξεπροβάλλουν.

Τ' ἔχουν τῆς Γκούρας τὰ βουνά καὶ στέκουν μαραμένα
Γιουσουφαράπτης κίνησε νὰ πάγει στὸ Ζητοῦνι

κι δσοι ἔκει τ' ἀκούσανε πάνε νὰ προσκυνήσουν.

Κι δ Ζαχαράκης τὸ σκυλί δὲ θὲ νὰ προσκυνήσει.

πιάνει καὶ γράφει μιά γραφή κι ἔνα κομμάτι γράμμα
«Δὲ σι φοβοῦμε βρὲ σκυλί δυὸ παραδιῶν ἀράπη

τί έχω τριακόσιους στ' "Αγραφα, χλίους στὸ Καρπενήσι.
Κι ἀτὸς μοῦ βγαίνει στὰ βουνά μὲ χλίους πεντακόσιους
καὶ δεκατίζω τὰ χωριά αὐτοῦ τοῦ βρωμαράπη
τί κρύβεσαι Γιουσούφ-ἄγας σάν τὴν παλιοπουτάνα
καὶ περπατεῖς μέσ' στὰ χωριά, παιδεύεις τοὺς ραγιάδες
ἴργα νά παλεμήσουμε σάν τάξια παληκάρια».

Τὸ περιστατικὸ τοῦτο οὐνει κατὰ τὸ 1806. Στὰ προμηνύματα τοῦ γενικοῦ ξεσηκωμοῦ. Τὸ τραγούδι δὲν έξιμνει τὸ περιστατικό, παρὰ τὸ ἔξαιρετικὸ ἀτομο μὲ τὴν ἀτομικὴ ἐλεύθερη πιά συνείδηση. Τὸν ἀτίθασο κλέφτη μὲ τὴν ἀποκοτιά του ποὺ γυρεύει πόλεμο καὶ δὲν παραδέχεται νὰ προσκυνήσει.

"Ο λαός μας τραγούδησε τὴν ἀπροσκύνητη λεβεντιά. Τὸν ἀπροσκύνητο τὸν παρομοιάζει ἀλληγορικά μὲ τὸ βασιλιά τοῦ φτερωτοῦ κόσμου, τὸν ἀγέτο. Τὸ περήφανο κι ἀντρειωμένο πουλί.

«Ἐνας ἀετὸς περήφανος ἔνας ἀετὸς λεβέντης
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι ἀπὸ τὴ λεβεντιά του
δὲν πάει στὰ κατώμερα νά καλοδεχειμάσει. . .»

Στὸ τραγούδι πάλι τοῦ κλέφτη καὶ καπετάνιου Νικοτσάρα ἡ λεβεντιά τοῦ "Ηρωας βαραίνει πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸ περιστατικό, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ἀσταμάτητο πόλεμο, ὅπως θὰ ίσουμε στὸ τραγούδι του.

Τρία ἀηδόνια κάθονται στοῦ "Ολυμπου τὴ ράχη
τὸ 'να τηράει τὰ Τρίκαλα τ' ἄλλο τὴν Κατερίνη
τὸ τρίτο τὸ μικρότερο μοιρολογάει καὶ λέγει:
«Ο Νικοτσάρας πολεμάει μὲ τρία βιλαέτια
Στὶς Σέρρες καὶ τὰ Χάντακα τὸ ἑρημο τὸ Πράβι·
τρεῖς μέρες κάνει πόλεμο τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες,
δίχως ψωμί, δίχως νερό, δίχως κανέν' ίμιτάτι,
δ Νικοτσάρας χούγιαζε ἀπὸ τὸ μετειρίζει:
Γιά ἀκοῦστε παληκάρια μου, γιά ζῶστε τὰ σπαθιά σας
Γιουρούσι γιά νά κάνουμε μὲ τὰ σπαθιά στὸ χέρι
Νά κόψουμε τὴν ἀλυσσο στὸ ἑρημογεφύρι».

"Η φωνὴ τοῦ καπετάνιου ποὺ προτρέπει τὰ παληκάρια του σὲ γιουρούσι μᾶς δίνει τὸ ἀποκορύφωμα. 'Εδω ἀκριβῶς βλέπομε δλοκάθιαρα πιά τὸ διαφορετικὸ περιεχόμενο τῆς ψυχῆς τοῦ ἀγωνιστῆ. Διακρίνουμε πώς ἀρχίζει μιὰ καπινούρια συνείδηση νά διαμορφώνεται, δηλαδὴ ἡ συνείδηση καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ νεοάλληνα, ἡ ὅποια προχώρησε ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴ τῆς στάση καὶ κατάσταση στὴ θετική. Μὲ δόλλα λόγια, ἀπὸ τὸ μίσος, τὸ θυμό

καὶ τὴν δρυγὴ πρὸς τὸν τύραννο προχωρεῖ στὴν ὑπερήφανη συνείδηση τῆς λευτεριᾶς τοῦ ἀτόμου.

Αὐτὴ τὴν καινούρια ὑπερήφανη συνείδηση τῇ συναυτοῦμε σὲ πολλὰ ὅπο τὰ πιὸ καλά κλέφτικα τραγούδια. "Ἐνα πνεῦμα ποὺ ἔτοιμάζει πιὰ τὸν ξεστκωμὸ τοῦ 1821.

Αὐτὴ τὴν περήφανη συνείδηση τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, ποὺ δρχιστεῖ ν' ἀπλώνεται στιγά στιγά στὶς ψυχὲς τῶν ραγιάδων, τὴν ἀντρίκια συνείδηση, τῇ συναυτοῦμε καὶ στὸ τραγούδι τῆς Δέσποιν. "Ἐνα τραγούδι μὲ δραματικὴ μορφὴ, κλέφτικο πνεῦμα καὶ μὲ ὑπερήφανη συνείδηση ἀτομικῆς ἐλευθερίας.

Τὸ περιστατικὸ ποὺ ἀναφέρεται στὸ τραγούδι τῆς Δέσποιν διαδραματίζεται τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1803, στὴ Ρηνιάσα, στημερινὴ Ἐλάστεια, παραλιοκὸ χωριό ἀνάμεσα στὴν Πάργα καὶ στὴν Πρέβεζα. Ἔκει κατοικοῦσαν 23 Σουλιώτικες οἰκογένειες ποὺ κυνηγημένες ἀπὸ τὴν πείνα εἶχαν ἔγκαττα-λείψει τὸ Σούλι ἵνα χρόνο νωρίτερα. Μόλις οἱ Ἀρβανίτες πάτησαν τὸ Σούλι (Δικέμ. 1803), ρίχθηκαν ἀμέσως στὰ τελευταῖα ἀπομεινάρια τῶν Σουλιωτῶν τὰ σκορπισμένα στὴν "Ηπειρο. Πέρασαν λοιπὸν κι ἀπὸ τὴν Ρηνιάσα, δπο δὲ βρῆκαν ἄντρες Ελειπταν ἀπὸ τὸ χωριό. Μὰ ἡ Δέσποιν γύρεψε ν' ἀντισταθεῖ καὶ κλείστηκε σὲ ἓνα δχυρωμένο σπίτι, «εκούλια» δπῶς λέγον αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ σπίτια. Αὐτὴ ἡ «εκούλια» εἶναι δ Πύργος τοῦ Δημουλᾶ. "Ἄπ" ἔκει πολεμᾶ τοὺς Λιάπτηδες. Ἡ Δέσποιν εἶναι γυναίκα τοῦ Γιωργάκη Μπότση.

«Ἡ Δέσποιν κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια
 'Ἀρβανίτια τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τὸν Πύργο
 «Γιώργασιν ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶναι δῶ τὸ Σούλι
 'Εδῶ εἰσαὶ σκλάβια τοῦ Πασᾶ, σκλάβια τῶν 'Ἀρβανίτων»
 ← «Ἡ Δέσποιν ἀφέντες Λιάπτηδες δὲν ἔκανε δὲν κάνει
 Δαυλὶ στὸ χίρι δρπαξε κόρεις καὶ νύφες κράζει
 «Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσουμε παιδία μ' μαζὶ μ' ἔλατε
 καὶ τὰ φουσέκια δναψε κι δλοι φωτιά γενήκανε.

Τὸ τραγούδι τοῦτο τὸ ζωσγονεῖ ἡ ἀντρίκια λεβεντιὰ τῆς Δέσποιν. Κυριαρχεῖ ἓνα ὑψηλὸ πνεῦμα ἀδιούλωτων ψυχῶν. Μιὰ ὑπερήφανη συνείδηση ἀτομικοῦ λυτρωμοῦ, ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Τὴν ίδια ἐποχὴ μιὰ δλλὴ δμάδα ποὺ ἔφυγε κι αὐτὴ ἀπὸ τὸ Σούλι, μιὰ δμάδα μὲ ἱππικαρφαλῆς τῇ Λεναὶ Μπότσαρη, ζώστηκε τ' ἄρματα καὶ πολέμησε μὲ συνείδηση τῆς ἐλευθερίας; ὅταν κινδύνεψε νὰ πέσει στὰ χέρια τῶν Τούρκων, πήδησε στὸν "Ἀχελῶ, προτίμησε τὸ θάνατο κι δχι τὴ σκλαβιά. Στὴν πρόσκληση τῶν "Ἀρβανιτάδων νὰ παραδοθεῖ, νὰ ρίξει, νὰ πετάξει τ' ἄρματα καὶ νὰ σάσσει τὴ ζωὴ τῆς ἔκεινη ἀπάντησε:

«Βρέ Τούρκοι μή παιδεύεστε μήν έρχεστε κοντά μου στριώ φυσήκια στήν πιο διάσπαστην και ζωντανή δὲν πιάνουμε εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια».

Τὸ δραμα τῆς λευτεριᾶς εἶχε ἀστράψει στὰ μάτια τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν. 'Απὸ τὴν λάμψη αὐτὴν φωτίσθηκε καὶ ἡ γυναίκα, ἡ Ἐλληνίδα τῆς σκλαβιᾶς, ποὺ παραστάτηκε στὸν ἄγωνα τῶν ἀντρῶν. Μέσα τῆς ἀναδεύει πιὰ ἐκεῖνο τὸ διαφορετικό τῆς ψυχῆς περιεχόμενο, ἡ ὑπερήφανη συνείδηση τῆς λευτεριᾶς τοῦ ἀτόμου.

Τὸ δημοτικὸ τραγούδι εἶναι μπολιασμένο μὲ τὸ δραμα τῆς λευτεριᾶς. Εἶναι βγαλμένο ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τοὺς ἄγωνας τῶν κλεφτῶν καὶ μπαίνει πάλι μέσα στὴν ζωὴν σὰν τραγούδι. Τραγουδιέται τὸ κλέφτικο δημοτικὸ καὶ σὰν τραγούδι τούτων, δυναμιώνει, ξεσηκώνει καὶ θεριέύει τὴν λαχτάρα γιὰ λευτεριά... Τὸ δημοτικὸ τραγούδι μὲ τὴν λεβεντιά του ἀνάσυρε ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ τὸν πόθο γιὰ λευτεριά καὶ τὸν ἔφερε ἀπὸ τὴν καρδιὰ στὸ στόμα καὶ στ' αὐτιὰ τῶν ραγιάδων. Τὸ τραγούδι κάνει τὴν λαχτάρα του ἐκφραστὴ καὶ πράξη, ἔργο.

'Η μουσικὴ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ πήγασε κι αὔτη ἀπὸ τοὺς Ἰδιους πόθους, ἀπὸ τὴν ίδια ψυχήν, τὴν Ἑλληνικήν. 'Η μουσικὴ αὐτὴ σὰν ἀπαύγασμα τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ μας ἀσκεῖ ἐντονες ἐπιδράσεις περηφάνειας καὶ λεβεντιᾶς. Ξυπνά μέσα μας τόσο σὲ εἰρηνικάς, δοσο καὶ σὲ δύσκολες τοῦ θέμους στιγμές δύναμη, ἐνθουσιασμό καὶ περηφάνεια.

*

Τὸ κλέφτικο τραγούδι καθὼς καὶ γενικότερα τὸ δημοτικὸ εἶναι γνήσιο παιδι τῆς ἀπερίτεχνης λαϊκῆς ψυχῆς σὲ μακρόχρονους αἰώνες, σκοτεινοὺς καιρούς τῆς δουλείας. 'Ηταν σχεδόν ἡ μοναδικὴ τοῦ λαοῦ μας πινευματικὴ ἐκδήλωση καὶ ἡ μόνη καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυση. Χαρακτηριστικό του ἡ ἀπλότητα, ἡ ἀλήθεια, τὸ πήγασο συναίσθημα μὲ ἀνεπιτίθεντη ειλικρίνεια καὶ ἐκφραστὴ. 'Εχει μιὰ λιτότητα καὶ μιὰ πυκνότητα ποὺ ἐκφράζουν διμεσα τις συνθήκες—συνθήκες ζωῆς σκληρές—κάτω ἀπὸ τις ὅποιες ἔζησαν καὶ ἔδρασαν οἱ κλέφτες καὶ γενικότερα δὲ πόδοντος λαός. «Εἶναι αὐστηρή ἡ λαϊκή μούσα», μᾶς λέγει δὲ Βλασχογιάννης «καὶ δὲν καταδέχεται νὰ βγει ἀπὸ τὴν ἀκίνησία τῆς, παρά ἀπὸ περιστατικά ποὺ ἔχουν τὴν δύναμη νὰ κινήσουν, νὰ συγκινήσουν, τὴν καρδιά. Τραγουδοῦν τὸ θάνατο συχνότερα ἀπὸ τὴν χαρά, γι' αὐτὸν καὶ ἡ μουσικὴ τῶν τραγουδιῶν ἔχει τόνο μελαγχολικό, εἶναι πονεμένη, ἀφοῦ τὴν ἀμπτύνει ἡ ζωὴ ποὺ χάνεται, τὰ νιάτα ποὺ περνάνε, ἡ δύμαρφιά ποὺ δὲ βάναυσος τὴν παίρνει. Γι' αὐτὸν καὶ τὰ περισσότερα ἀρματολικά καὶ κλέφτικα εἶναι μοιρολόγια τῶν ἡρώων ποὺ σκοτώνονται ἀλλά καὶ θυγάμια τῆς λεβεντιᾶς καὶ τῆς παληκαριᾶς τους.

Είναι κάθετα: τούς ιστορικούς, φρουριστής, προπονητές τό δυτικόν.

Τού Μάρκου δι μέσα κάθεται από το Μάρκου τό καρδιά
το δίο τό Μάρκο Βαλερίου και δίο τού Μάρκου ίδιου:
Γιά σήμερα θύμησε Μάρκος που και μή βαρυποντικόν
γκρέι ή Μαρτίς θυμόρρωτο, τό δίκαιο Μαρκόβρυτ
απότια προτίτι τόν τάξιδια... .

Ο χρόνος τού Μάρκου μή τό βερσοτούς προγονούς μεταπρόσωπος διότι άριστος
αλογούς ει δίκαιος ουρανόσας τόν δημοσιοτόν, θεολόγητον σπουδητόν,
περιστόλιον διατελέσθωσε. Άντο τόν τάξιδι ταξιδεύει τό πατέρινο τού ήρ-
ματικούν και τής θυσίας ιππούς, θυσιαζόμενον; για τή λαταρέα.

Τό βερσοτούς προγονούς πατέρι και φτερουγάκιαν διότι καρφοβόλον ει καρ-
φοβίαν, διότι δραγμήσαν, ει δραγμήσαν, διότι ψυχήν ει ψυχήν βαρυποντική
μή δίο, τή σπουδαία τής Αΐδης τής αινιγματολογήρης, από ραγιά, πάσι: μπαρέ
νό λαυραρούτι, νό ταύρου: δι περιστερηγήρη δίνειν τόν δέρματον.

Ο λαζή μας πατέρι τό παρόν γράμμα τής αποκαθίστας πρόστιμον, ει τό κάθι-
φτωτο: και δημοσιοτόν προγονούς του, δημοσιτην τής φυγής του γίνεται.
Μ' αύτού μή: παρανοτάδην τής προγονού του μοίρας από ράβδον τής αποκα-
θίστας, δάκια και τήν διαδίκτην φυγής, διέπηγεται και θίνεται του. Άντο βα-
σικός φυγούς διάλυτης διαφύλαξτης τό βερσοτούς προγονούς μας. Κανένας λαζής
δίνει προγονούδην τόν πατέρι τής λαυραρού του μοίρας, διότι δι θάρρουσαν άλ-
λαν και ει πάσαν τάξιδι, πάσι: δύναται πρόγνωστη θρησκευτική φυγή, δύναται μήδη-
μη δι Μαρκόβρυτ Ημερόβλιτον αλογάκια. Εύρεται, πάσι τό προγονούς αύτού
τού λαζή μου χάλεψαραι διερράγησε τό δυργόντατον δίο διότι τό διάβρωτον
γιάτη, παρότι διότι τούς βρέθησε τού Παρνασσού, τής Γκαλάνης και τής
Λαζανούρας, τής Οίτης και τού 'Ολιμπου.

Ο αύτοίς πατέρος του δημοτικού αινιγμάτη ίνωσα δι τάχηρη αλέσνα δωτό¹
τό δίο καίσανο ει γίνεται καλύπτοντα παντόμενο. Η γήλασσα τόν βερσο-
τούδην προγονούδην, δύναται μήδητις διθαραρή, δύναται δι γρήγορα γήλασσα τού
'Ελληρούν λαζή, δημοκλεγμένη διότι τό παρίτριγεται και τό παρνασσού τόν
συγγρυπερών. Είναι μήδητις γήλασσα διότι κάτια δημοτή πολιάσσων τής
αίγλης, βρέθησεται και διατίθεται δι πειθάρχη φυγή. Είναι δι: Ι-
δε: δι φυγή μας, δι καθηυτό διετή μας φυγή, ζεστασή.

Ο λαζή μας δύναται δι θάρρος παντόμενης και βίβερούτι μή τή
θαρή του, τήλιαντονή και λεβέστονη γήλασσαν διερράγη του, τό βερσοτούς,
τό κάλερτον προγονού, πασι σπάσι δημάσιν τής λαυραρού δύναται θάρρος, παλι-
ναν τής διάβρωστονης. Ο λαζή μας μή τό κάλερτον προγονού του αδέπτω
τόν θύσιαν γιάτη τή λαταρέα.

Τό βερσοτούς προγονού τής ολερτουργής και πάσι δημοσιοτόν δημο-
ζιαστήριο μή τό καρυοφέν: είρη γίνεται βίλαρα, φυγούς, βίβερούς, βασιλι-

προετοιμασία τοῦ δγώνα, τοῦ ξεσηκωμοῦ τοῦ 1821. Δήμιουργούσε σιγά σιγά τὴν ύπερήφανη συνείδηση τῆς λευτεριᾶς τοῦ ἀτόμου, τὴν αὐτοπεποίθηση πρὸς τὶς δικές του πιὰ δυνάμεις. . . «Οσο εἰναι δ Λιάκος ζωντανός, πασᾶ δὲν προσκυνάει πασᾶ ἔχει δ Λιάκος τὸ σπαθί, Βεζύρι τὸ ντουφέκι. . .».

Ο ἄρματολὸς τῆς Ρούμελης Κοντογιάννης ἔχει χαραγμένο στὸ ἀτσάλι τοῦ σπαθιοῦ του τὸ ἐπίγραμμα:

«Οποιος τύραννο δὲν 'ψη φεῖ
κι ἑλεύθερος στὸν κόσμο ζεῖ,
δόξα, τιμή, ζωή του
εἶναι μόνο τὸ σπαθί του!»

Ο βροντόλαλος τοῦ κλέφτικου δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἦταν ἡ ἀτομικὴ λύτρωση τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἄρματολῶν. Ο βροντόλαλος τοῦ τραγουδιοῦ μὲ τοὺς περήφανους τοὺς στίχους του ἀπλωνε καὶ δυνάμωνε, ἀνάσταινε τὴν Ἑλληνικὴ λεβεντιά. Ἐμφυσοῦσε τὸ πνεῦμα καὶ τὸν πόθο γιὰ δινεξαρτησία. «Ἐτσι σιγὰ σιγὰ μὲ τὸ κλέφτικο τραγούδι δημιουργήθηκε ἄπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ σκλαβωμένου Εθνους πνοή καὶ τόνος ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ φλογερὸ πόθο λευτεριᾶς καὶ ἐντονο ἡρωϊκὸ φρόνημα.

Κυρίες καὶ κύριοι,

Η συμβολὴ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ στὴν ἀνάσταση τοῦ γένους ὑπῆρξε βαθιά καὶ μεγάλη. Αὐτὸ προετοίμασε τὸν δγώνα, αὐτὸ ὠραιοποίησε καὶ ἡρωοποίησε τὸν ξεσηκωμό, τὴν ἐπανάσταση. Αὐτὸ δροσολογοῦσε μὲ τὸ ζειδωρὸ ἀεράκι του, τῆς λευτεριᾶς καὶ τῆς λεβεντιᾶς, τὶς ψυχὲς τῶν σκλάβων. Αὐτὸ ἐμφυσοῦσε ἐμπιστοσύνη, αὐτοπεποίθηση καὶ περήφανη αὐτοσυνείδηση. Αὐτὸ συνέβαλε στὸν ψυχικὸ ἔξοπλισμὸ τοῦ Εθνους καὶ στὴν εύδωση τοῦ 'Ιεροῦ Ἀγώνα τοῦ 1821.

Τὸ κλέφτικο δημοτικὸ τραγούδι μας εἶναι ἡ νερομάνα ποὺ πότιζε καὶ ζωντάνευ τὴν ΕΘΝΙΚΗ ίδεα στὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ κλέφτικο τραγούδι ἔσπαιρνε μέσα στὶς ψυχὲς τῶν σκλάβων τὸν πόθο γιὰ τὴν ἀτομικὴ τους λύτρωση. Αὐτὸ κυμάτιζε γοητευτικὰ τὴ δάφνη τῆς ἐλευθερίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- Στίλπωνος Κυριακίδη, Τὸ δημοτικὸ τραγούδι, Ἀθῆνα 1978, σ. 5-7, 50-55, 61-64, 169-172.
- ‘Αλέξη Πολίτη, Τὸ δημοτικὸ τραγούδι, Κλέφτικα, Ἀθῆνα 1973, σ. μ' κ.ε., 38-39, 45, 58, 65.
- Κωνσταντίνου Ι. Μάρκου, Δημοτικὰ Τραγούδια Κονιάκου Δωρίδος, Ἀθῆνα 1978.
- Θανάση Παπαθανασοπούλου, Δημοτικὰ Τραγούδια τῆς Ρούμελης, 1978.
- Δήμητρη Σταμέλου, Μακρυγιάννης, χωρὶς χρονολογία.
- Κ. Δημαρᾶ, Ἰστορία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, τόμοι 1-2, τόμος 1, σ. 123.
- Γιάννη Ἀποστολάκι, Τὸ Κλέφτικο Τραγούδι, 1950.
- Μ.Γ. Μερακλῆ, ‘Ο σύγχρονος πολιτισμός, Ἑλληνικὸς λαϊκὸς πολιτισμός, 1973, σ. 111 κ.ε.
- Ζάχου Ν. Ξηροτύρη, Τὸ δημοτικὸ τραγούδι (διάκριση ἐργασία).
- Pfiliip Scherrard, Δοκίμια γιὰ τὸ νέο Ἑλληνισμό, 1971, σ. 13 κ.ε.
- Γεωργίου Ἀθανασιάδη-Νόβα, «Ἀνεξήμυνητο ἔνδυμα», πανηγυρικὸς λόγος (24. 3.64). «Τὸ Εικοσιέντα», «Πανηγυρικοὶ λόγοι Ἀκαδημαϊκῶν», Ἐπιμέλεια Πέτρου Χάρη, 1977, σ. 686 κ.ε.